

Произход и характеристика на финансите

Проф. Е. Делчева
Лекция № 2

Финанси и пари

- Финансите са преди всичко парични отношения
- Парите са форма на проявление на финансите
- Парите възникват независимо от държавата
- Финансите са изцяло продукт на възникването и развитието на държавата

Възникване на държавата – първопричина на финансите

- Държавата – продукт и проявление на религията
- Много векове държавата е приемана като творение на бога, а владетелите – негови наместници на земята, законите – израз на божествена роля
- През XVI век Т.Тобс “подчинил религията на държавата” – побеждава правото на силата във войната на всички срещу всички

Държавата като обществен договор

- Най-популярна теория за възникване и функциониране на държавата е теорията на Ж.Ж.Русо за т.н. "обществен договор"
- Той разграничава две състояния на човека – естествено и цивилизовано
- Естествено състояние = човекът е дете на природата, абсолютен суверенитет
- В последствие хората осъзнали необходимостта да се обединяват в името на общото благо
- Сключват обществен договор и създават обществена личност = държавата, на която отстъпват част от своя суверенитет
- Хората остават свободни, но се съобразяват с правно-политическия и държавно-правов ред

Първични функции на държавата

- **Вътрешна** – поддържане на вътрешния ред, защита на собствеността и интересите на гражданите
- **Външна** – защита от външно нападение
- Необходимост от чиновници, войници и средства
- Натурални сборове и парични средства

ЕТИМОЛОГИЯ НА ПОНЯТИЕТО “финанси”

- Според едни автори произлиза от древнолатинския глагол **finis** или **finare** – край, финал на парични сделки и операции
- Според други – от съществителното **financia** – задължително парично плащане на определен падеж

Развитие на понятието "финанси"

- Боравене с пари
- През Средновековието – измама, спекула, лихварство
- XVII век – държавни приходи
- По-късно – държавни приходи и разходи (публични финанси)
- Класиците включват държавни и частни финанси, приходи и разходи на държавата и частни лица

Консумативна теория за финансите

- Ж.Б.Сей, А.Смит, Е.Сакс, Р.Салерно
- Третират финансите като обикновена консумация
- Според тях богатата се създават в частното стопанство и чрез финансите се изземват по принудителен начин за употреба в държавното стопанство (непроизводително)
- Държавата е “необходимото зло” – според А.Смит не повече от 10% от продукта на нацията да се потребяват от държавата
- Три класически правила на финансовата наука – умерена стопанска дейност от държавата, балансиран държавен бюджет и неутрална финансова политика

Продуктивна теория на финансите

- Фр.Лист, Ад.Вагнер и др.
- Финансово-стопанските явления не са консумация, а производство
- Държавата произвежда блага от особен характер, които само тя може да произведе

Разменна теория за финансите

- Монтескьо, Мирабо, Юсти, Бастиа
- Разглеждат държавното и частното стопанство като две звена между които има разменни отношения
- Държавата получава от поданиците си средства, срещу които им предоставя материални и нематериални блага и ценности – поддържане на вътрешния ред и сигурност, защита от външно нападение, защита на собствеността, социални помощи и др.

Теория за услугите

- Вариант на разменната теория
- Класиците на политикономията смятат, че вместо насрещни блага и ценности, държавата предоставя на населението различни услуги
- Финансовите явления се свеждат до икономически и се обясняват с механизма на пазара

Дистрибутивна (социал-реформаторска) теория за финансите

- Лория, Г.Жез, Еджуард
- Средствата се изземват от едни групи от хора и се използват в интерес на други групи от хора
- Чрез финансите се установява социално мотивирано и социално справедливо разпределение на доходите и богатството
- Намалява необоснованото неравенство

Морфологична теория за финансите

- В.Рошер, Г.Шмолер, Г.Шанц
- Изучаването на финансовите явления да става на историческа основа чрез статистиката с оглед да се защитят традициите и да се разкрият и обяснят връзките, причини и следствия в стопанските и финансовите процеси
- Не се изучава социалната страна на финансите, те се третираат като "техническо средство"
- Финансовата наука се свежда до финансова статистика като се правят препоръки към правителствата

Метафискална теория за финансите

- Дж.М.Кейнс, неокейнсианци
- Първостепенна цел е използването на финансите като антициклично икономическо средство за регулиране на възпроизводствения процес и националното стопанство като цяло чрез данъците, държавните разходи, обема на паричното обръщение, лихвата и валутния курс
- Отричат се трите класически правила на финансовата наука и им се противопоставя : дирижизъм, глобално икономическо регулиране с помощта на финансите
- Отхвърля се тезата за "невидимата ръка на пазара" и саморегулирането

Неолиберална теория за финансите

- М.Фридмън, Бланкарт, Хенке и др.
- Ограничаване на намесата на държавата в икономиката чрез приватизация и свободна икономика
- “Демонтиране” на бюрократичния фискален механизъм за регулиране на икономиката – дерегулиране
- Промяна в методите и средствата на икономическото регулиране от пряко регулиране чрез фискалния механизъм към глобално и косвено регулиране с помощта на монетарната политика
- Препоръчва се политика на рязко съкращаване на непроизводителни и неефективни държавни разходи
- Повсеместно прилагане на икономическия подход при т.н. “публичен избор”